

BOSCH I RODOREDA: EL LÈXIC ALGUERÈS DE L'AGRICULTURA I LA RAMADERIA 481

internacional és massa invasora. Es proposa com a ideal un multilingüisme multipolar a nivell mundial. També es presenten sistemes per millorar el coneixement de llengües i s'encoratja a valorar la riquesa lingüística de la immigració.

La manera com l'autor estructura cadascun d'aquests capítols és original i prou eficaç. Introdueix el tema presentant una carta adreçada a un destinatari imaginat. Així, en els diferents capítols presenta cartes a una arquitecta jove, a una mestra també jove, a un immigrant àrab, a una valenciana sindicalista, a una mare de família bilingüe, a una professora d'alemany a Barcelona, a una eterna aprenent inicial d'anglès, a una cuidadora sud-americana d'una anciana i a una senyora de fer feines. La carta es planteja com una mostra del que podrien ser les reflexions íntimes del receptor, que s'expliquen de manera acolorida, amb abundància d'anècdotes i vivències personals, introduint així el tema del capítol des del punt de vista de les emocions viscudes per la persona. L'autor procura així tenir en compte la visió subjectiva del receptor de la carta, explicant el que poden ser els motius no evidents del seu captament lingüístic. S'inclou també en certs casos el punt de vista, ben diferent, del propi autor, a fi de mostrar com un mateix tema es pot veure des d'angles subjectius diversos. Després de la carta, l'autor va desgranant de manera gradual l'explicació raonada del seu punt de vista, salpebrada sovint de cites adients i també de textos diversos que ajuden a la seva comprensió. Finalment, acaba el capítol amb un apartat on, amb diferents enfocaments, proposa actuacions que permetin posar a la pràctica les idees que acaba d'exposar. Es pot tractar d'informacions que s'ofereixen, de lectures que es proposen, de fixar-se en determinades qüestions o de buscar dades explicatives. Això obeeix al propòsit de l'autor d'influir en el lector, tant des del punt de vista de la visió dels fets com de la pràctica social.

En general, es pot dir que el llibre té un to constructiu i respectuós amb les diferents sensibilitats existents sobre els temes tractats. L'autor mostra una certa capacitat literària, sobretot en la redacció de les cartes, algunes de les quals són prou suggeridores. D'altra banda, al llarg de l'obra, podem trobar un ampli marc de referències culturals i científiques, que enriqueixen el text. En qualsevol cas, es tracta d'un llibre interessant sobre les llengües, de format bastant original, que ens ajuda a viure aquest fenomen social de manera humanament més satisfactòria.

Joaquim TORRES I PLA

BOSCH I RODOREDA, Andreu (2012): *El lèxic alguerès de l'agricultura i la ramaderia entre els segles XVII i XVIII*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 290 p.

L'11 d'abril de 2008, Andreu Bosch i Rodoreda defensava a la Universitat de Barcelona la tesi per a l'obtenció del grau de doctor en Filologia Catalana que duia per títol «La interferència dels parlars sards en el català de l'Alguer entre els segles XVII i XVIII. Estudi lèxic a través dels registres de danys de la «Barracelleria» (1683-1829)». Quatre anys després, l'Institut d'Estudis Catalans edita la versió revisada d'aquell treball amb un títol més reduït *El lèxic alguerès de l'agricultura i la ramaderia entre els segles XVII i XVIII*.

Es podria afirmar que, avui per avui, Andreu Bosch és el millor especialista sobre el català de l'Alguer, sense cap mena de dubte. Bosch va ser professor de català a la Universitat de Sàsser des de 1993 a 1996, a més de coordinador del Centre de Recursos Pedagògics Maria Montessori, a l'Alguer, durant aquells quatre anys. L'estada de Bosch a l'illa de Sardenya li va possibilitar no només el contacte amb el català parlat actualment a l'Alguer i el sard i d'altres varietats lingüístiques a la resta del territori insular, sinó també l'oportunitat de consultar-hi documentació antiga conservada a l'Arxiu Històric Municipal de l'Alguer.

L'estada de Bosch a l'Alguer ha estat molt fructífera; amb anterioritat a l'aparició del llibre que ara és recensionat, Bosch ja havia publicat, entre d'altres, diversos estudis sobre el català d'aquella ciutat: *Aproximació a l'alguerès col·loquial* (1998), *L'ús del català i la interferència lingüística en la publicitat visual i la retolació comercial i institucional de l'Alguer* (1998), *Els noms de la fruita a l'Alguer: Edició*

dels registres d'estimes de fruita de la «Barracelleria» (1783-1829)(1999), Aplicació de la perspectiva ecosociolingüística en la variació: penetració i extensió dels sardismes en alguerès (1999), Desplaçaments lexicosemàntics i organització de les unitats lèxiques en alguerès per penetració de sardismes i altres estrangerismes (1999), El català de l'Alguer (2002), El català de l'Alguer, entre la desaparició i la dissolució (2007), Algunes consideracions sobre la interferència fonètica dels parlars sards en l'alguerès (2009).

Andreu Bosch, en *El lèxic alguerès de l'agricultura i la ramaderia entre els segles XVII i XVIII*, dóna «compte de les traces o les evidències dels primers canvis en el lèxic de l'agricultura i la ramaderia» que es fan palesos en els *Registres de danys* de la «Barracelleria» algueresa entre els anys 1683 i 1784. La «Barracelleria» configurava un cos civil i paramilitar que rescabala i custodiava els béns privats del camp, tant dels conreus com del bestiar que hi vivia o hi pasturava. Aquest cos s'havia constituït a l'illa de Sardenya durant el segle XVI, sobretot, per tal de combatre els lladres i els danys que aquests ocasionaven i els perjudicis que el pasturatge del bestiar causava als conreus.

En poc més d'una vintena de pàgines, Bosch presenta una detallada introducció on fa palesa, en primer lloc, la importància que el substrat i l'adstrat dels parlars sards ha exercit en el català de la ciutat de l'Alguer. La població originàriament catalana va anar sent substituïda per diverses onades migratòries procedents d'altres indrets de l'illa de Sardenya, sobretot arran de les pestes dels anys 1582 i 1652. Bosch relaciona els canvis lingüístics d'aquests camps semàntics amb la procedència geogràfica dels nous repobladors de l'Alguer, que es dedicaven bàsicament a l'agricultura i a la ramaderia.

Quatre són els objectius que Andreu Bosch es proposa en aquest treball *a)* detectar quins sardismes lèxics ja han penetrat a la fi del segle XVII; *b)* comprovar quins canvis lèxics es van consolidant al llarg del segle XVIII per la penetració de sardismes i altres estrangerismes; *c)* donar compte de quins camps semàntics són més proclius a la interferència lèxica dels parlars sards; *d)* fer-ne una interpretació ecosociolingüística. Els camps lexicosemàntics seleccionats per Bosch són:

1. Noms del bestiar
2. Noms de la terra
3. Noms dels cereals i el farratge
4. Noms de la fruita
5. Noms de les hortalisses i els llegums
6. Noms de l'arbre i els arbres fruiters
7. Noms del cep, les plantes d'horta i altres
8. Noms de la indústria i l'aprofitament agrícoles
9. Noms de les eines agrícoles

El cos central del llibre l'ocupa el capítol segon —256 pàgines—, que conté una anàlisi descriptiva ben argumentada i molt detallada dels cent seixanta-tres mots del vocabulari relacionat amb els camps lexicosemàntics de l'agricultura i la ramaderia, des del segle XVI fins a finals del segle XVIII. Bosch ha dut a terme un seguiment de la penetració de sardismes i altres formes lingüístiques exògenes —sasseseres, gal·lureses, italianes i castellanques— durant un període que abraça uns cent cinquanta anys. Cada mot és analitzat tenint en compte la seva procedència, el seu ètim i l'evolució que ha conegut durant tot el període estudiat. Bosch en dóna informació gramatical de gènere i de significat; si el mot encara és d'ús habitual, en dóna la transcripció fonètica; consigna les diferents variants gràfiques documentades; en descriu les particularitats semàntiques, en el cas que se n'hagi produït algun desplaçament.

Després de la descripció del material estudiat, Bosch elabora una anàlisi interpretativa de la substitució lèxica a partir del grau d'interferència lèxica; aquest seria l'apartat més innovador de l'estudi d'Andreu Bosch. En primer lloc, apareix una interpretació per camps semàntics, a partir de l'anàlisi quantitativa, en percentatges, dels préstecs lèxics i dels calcs semàntics; tot seguit, elabora una interpretació global del corpus de tots els mots estudiats amb la finalitat de quantificar el grau d'interferència d'elements exògens. Aquesta anàlisi serveix per establir una cronologia de la substitució. A més, Bosch ex-

posa el filtrat sociocultural i els mecanismes d'estigmatització lingüística que van provocar els canvis lèxics en la comunitat algueresa durant aquell període històric.

Finalment, en una altra vintena de pàgines, Andreu Bosch exposa les conclusions del seu estudi de manera concisa i detallada, amb els percentatges referents als mots hereditaris i els referents als préstecs o als calcs semàntics exògens. Bosch constata que el percentatge de mots originalment catalans són els que no presenten cap tipus d'especialització onomasiològica —*bou, cabra, cavall, moltó, ovella, porc, vaca*—; en canvi, els sardismes (i altres formes foranes —espanyol, sassarès, gal·lurès—) corresponen a variants més especialitzades —*anjoni* 'anyell, be, corder'; *burricu* 'ase jove, pollí'; *nuedu* 'bou jove, jòneg'.

Si es contrasten les formes lèxiques catalanes amb les interferències procedents sobretot del sard, trobem:

El bestiar	
formes catalanes	interferències
<i>bou, cabra</i> ['kraba], <i>cavall, moltó, ovella, porc, vaca</i>	<i>anjoni</i> (sard) 'anyell, be, corder'; <i>bulu</i> (sard) 'bestiar boví, especialment indòmit'; <i>ju</i> (logudorès) 'coble de bous'; <i>molendu</i> (sard) 'ase, ruc'; <i>nuedu</i> (logudorès) 'bou jove, jòneg'
La terra	
<i>camp, hort, olivar, restoll, sembrat</i>	<i>arjola</i> (sard) 'era'; <i>cuili</i> (sard) 'terreny clos per al bestiar, pleta'; <i>mandra</i> (logudorès) 'terreny clos per al bestiar, pleta'; <i>vaquili</i> (sard) 'pleta per a vaques i vedells'
Els cereals i el farratge	
<i>farratge, forment, lli, ordi</i>	
La fruita	
<i>(a)metla, codony, figa, llimó, magrana, oliva, pera, poma, préssec, pruna, raïm, serva, taronja</i>	<i>pirastu</i> (logudorès) 'pereta, especialment arrodonida', 'perelló'
Les hortalisses i els llegums	
<i>all, ceba, ciuró, col, fava, guixa, llentia, meló, nap, síndria</i>	<i>bísol</i> (logudorès, sassarès) pèsol; <i>judia</i> [dʒu'ria] (espanyol) 'fesol, mongeta'
L'arbre i els arbres fruiters	
<i>arbre</i>	<i>arbre de berracoc</i> 'albercoquer' <i>arbre de codonys</i> 'codonyer' <i>arbre de figues</i> 'figuera' <i>arbre de magranes</i> 'magraner' <i>arbre de oliva</i> 'oliver' <i>arbre de pera</i> 'perera' <i>arbre de préssec</i> 'presseguer' <i>arbre de pruna</i> 'prunera' tots d'origen logudorès

El bestiar	
El cep, les plantes d'horta i altres	
<i>cep, palma, parra</i>	<i>fondu</i> (logudorès, sasserrès) 'cep' <i>fondu de palma</i> (logudorès) 'margalló' <i>mata de faves</i> (logudorès) 'faveta'
La indústria i l'aprofitament agrícoles	
<i>brocada, canya, llenya, palla, pansa, rabassa, rama, sarment</i>	<i>budroni</i> (sard) 'un raïm, penjoll' <i>càriga</i> (logudorès, sasserrès) 'figa seca' <i>enfirquidura</i> (logudorès) 'empelt' <i>paló</i> (logudorès) 'aspre, especialment per a apuntalar ceps'
Les eines agrícoles	
<i>perpal, pic, podadora, serra</i>	<i>arbada</i> [al'bara] (logudorès) 'rella' <i>marrapic</i> (sard) 'pic amb dos tallants' <i>podaiola</i> [pura'jɔra] (logudorès) 'podall de vinya' <i>puntorju</i> (logudorès) 'agullada' <i>timona</i> (logudorès) 'timó de l'arada; espigó, camatimó'

Malgrat l'elevat percentatge d'interferències lèxiques i semàntiques introduïdes en el català de l'Alguer, l'alguerès ha continuat generant formes noves o nous significats dins el mateix sistema català, com ara:

- bardissa*: 'tancament arbustiu de vinya' i 'part extrema d'una vinya sembrada de llegums i cereals o plantada d'arbres fruiters'
- bessa*: 'branca principal en què es divideix el tronc del cep'
- bigaró*: 'biga llarga i estreta per apuntalar parres' i 'cabiró'
- braç*: 'branca d'arbre o de cep'
- forcàs*: 'estaló, especialment per sostenir o apuntalar branques d'arbres fruiters' i 'pal o tronc bifurcat per apuntalar el sostre d'una barraca de camp'
- llaurera*: 'camp de blat i altres cereals; sembrat'
- mare de card*: 'base o tija principal de la planta del card'
- paleta*: 'rastell, extrem de l'agullada'
- plantó*: 'plançó'
- restal*: 'destral'
- tanca*: 'terreny clos, de conreu o de pastura, de propietat privada'
- taular*: 'bancal, taulat'
- vinya*: 'vinya'; 'terreny plantat d'arbres fruiters' i 'camp de blat i cereals'

El llibre duu com a complement un CD-ROM on hi ha no només tot el redactat del llibre, sinó també l'edició dels *Registres de danys de la Barrecelleria* a l'Alguer (1683-1784). Aquí es troba la selecció dels Registres de danys editats, la descripció dels Registres de danys manuscrits, els criteris d'edició, la localització de variants documentades i, finalment, l'edició dels Registres de danys. Aquesta és una edició molt acurada i amb un excel·lent aparat crític, que permetrà que es puguin dur a terme estudis posteriors, com per exemple, els elements onomàstics que hi apareixen detallats.

Realment, el títol del llibre no reflecteix realment el contingut que s'hi troba, atès que Bosch no dóna només informació sobre el nivell lèxic, sinó també sobre els nivells fonètic, morfosintàctic i semàntic, que han estat estudiats des d'un enfocament tant sincrònic com diacrònic, amb l'aportació de les etimologies corresponents a cada entrada, tot plegat dins un marc teòric ecosociolingüístic.

De la lectura d'aquest llibre es desprèn que Andreu Bosch és un excel·lent coneixedor no només de la llengua que li és pròpia, el català, tant del registre estàndard com també de les seves varietats geolectals, sinó també de l'espanyol —com no podria ser d'una altra manera—, de l'italià, del sard —en les seves diverses manifestacions: logudoresa, nuoresa, campidanesa— i de les varietats sassereses i galureses. Aquests coneixements lingüístics confereixen a Bosch la categoria de romanista consolidat.

Andreu Bosch ens ha ofert, en *El lèxic alguerès de l'agricultura i la ramaderia entre els segles XVII i XVIII*, un excel·lent estudi sobre l'entrada d'interferències lèxiques en el català de l'Alguer durant els segles XVII i XVIII, un període clau per a la caracterització diacrònica de l'alguerès, com a conseqüència dels grans canvis demogràfics que s'esdevingueren durant aquells segles. Vet aquí, doncs, un estudi que, a partir d'ara, no podrà ser ignorat pels nous manuals d'història de la llengua i de dialectologia.

Pere NAVARRO GÓMEZ
Universitat Rovira i Virgili

BÜRKI, Yvette / CIMELI, Manuela / SÁNCHEZ, Rosa (coord.) (2012): *Lengua, Llengua, Llingua, Lingua, Langue. Encuentros filológicos (ibero)románicos. Estudios en homenaje a la profesora Beatrice Schmid*. München: Verlag Anja Urbanek, 493 pp.

El libro que reseñamos consta de un *Prólogo* (pp. 1-2) del profesor Germán Colón, de una *Presentación* (pp. 3-4) a cargo de las tres coordinadoras y de treinta y seis trabajos. De ellos, veinte en castellano, seis en catalán, tres en francés, dos en italiano, dos en inglés, dos en asturiano y uno en portugués. De los colaboradores, el grupo más numeroso lo forman estudiosos de las universidades suizas, seguidos por los españoles (de Cataluña y Valencia sobre todo) y algunos de otros países. Al final, figura una *Tabula gratulatoria* (pp. 492-493).

La publicación de un libro, más o menos misceláneo, en honor de una persona destacada en el trabajo docente e investigador cuando dicha persona alcanza la edad de jubilación o se aproxima a ella, se ha convertido en una práctica universitaria frecuente. Digo más o menos misceláneo porque la coincidencia entre el contenido de los trabajos reunidos en volumen y los del homenajeado u homenajeada puede ser bastante estrecha o no serlo tanto. En este caso la coincidencia se revela más que suficiente, como cabrá apreciar en la exposición de su contenido. Pero no tendría sentido referirse al homenaje sin hablar de la destinataria.

Formada en la universidad de Basilea, en el marco de la cátedra de filología iberorrománica dirigida durante muchos años por el profesor Germán Colón, Beatriz Schmid simultaneó su disciplina principal, la filología iberorrománica, con la filología eslava y la historia de la Europa oriental. Poco a poco, sin prisa pero sin pausa, llegaría a ser gran especialista en el ámbito del hispanismo, sobre todo en judeoespañol, con atención especial a las comunidades del este de Europa en los siglos XIX y XX, pericia que la llevó a dar vida a un centro investigador reconocido internacionalmente. A la vez, como estudiosa del catalán, su trayectoria la ha llevado a distinciones importantes: correspondiente extranjera del Institut d'Estudis Catalans, vocal de la Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. Todo ello sin que dejaran de interesarle otros aspectos, por ejemplo, la toponimia y antroponimia de la Península Ibérica y de otras zonas de la Rumania. Como gestora, desde su puesto docente, ha conseguido mejoras importantes para su cátedra y su equipo de colaboradores, y del Fonds National de la Recherche Scientifique suizo asignaciones para el fomento de la investigación en las áreas que le son propias. De su trabajo docente, de la generosidad con sus colaboradores, de su simpatía y afabilidad somos testigos cuantos, como yo mismo, nos hemos movido durante años en el mundo universitario suizo. Algunos de los colaboradores en este volumen, no satisfechos con dedicarle sus trabajos, los "refuerzan" con dedicatorias y alusiones personales de afecto y gratitud.

A continuació presento, breument, el conjunt de temes tractats a lo largo y ancho del volum. He procurado —hasta donde se me alcanza— orientar al lector interesado en adentrarse en cada uno de